

Sublacija literature in filozofije v *Zhuangziju*: novi modus transkulturne hermenevtike

Jana S. ROŠKER*

Izvleček

V literaturi se pogosto raziskujejo filozofske teme, ki uvajajo nove metode poglobljenega prikaza problemov obstoja, moralnih dilem in kompleksnosti človeške narave. Avtorji in avtorice uporabljajo strukture, like in simboliko, s katerimi posredujejo ter raziskujejo filozofske ideje, pri čemer neredko ustvarijo bogato interakcijo med obema vedama. Sama filozofija se lahko v literarni obliki izrazi v dialogih, esejih in filozofski fikciji. Takšna literarna izrazna oblika filozofije lahko izboljša razumevanje, s čimer lahko postanejo abstraktni koncepti bolj razumljivi.

Prepletanje filozofije ter književnosti, poetike in analize je dobro opazno pri starokitajskem mislecu Zhuangziju. Ta članek poskuša z dialektično interakcijo in konstruktivno medsebojno sublacijo literarno-filozofskih elementov v njegovem istoimenskem delu predstaviti novo obliko transkulturne hermenevtike, ki izhaja iz Gadamerjeve ideje zlitja horizontov, ki jo avtorica nadgradi oziroma transformira v nekonceptualno metodo razumevanja in interpretacije, kakršna se izraža v procesu združevanja estetskih sfer (ali *jingjie ronghe* 境界融合).

Ključne besede: sublacija, književnost, filozofija, Zhuangzi, *jingjie* 境界, transkulturna hermenevtika

The Sublation of Literature and Philosophy in the *Zhuangzi*: A New Mode of Transcultural Hermeneutics

Abstract

In literature, philosophical themes are often explored, introducing new methods for an in-depth representation of problems related to existence, moral dilemmas, and the complexity of human nature. Authors use structures, characters, and symbolism to convey and explore philosophical ideas, often creating a rich interaction between the two fields. Philosophy itself can be expressed in literary forms through dialogues, essays, and philosophical fiction. Such literary expression of philosophy can enhance understanding, making abstract concepts more comprehensible.

* Jana S. ROŠKER, profesorica sinologije in kitajske filozofije, Oddelek za azijske študije, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani. Elektronski naslov: jana.rosker@ff.uni-lj.si

The intertwining of philosophy and literature, poetics, and analysis is notably evident in the works of the ancient Chinese thinker Zhuangzi. This article attempts to present a new form of transcultural hermeneutics through dialectical interaction and constructive mutual sublation of literary-philosophical elements in his eponymous work, drawing from Gadamer's idea of the fusion of horizons, which the author further develops or transforms into a non-conceptual method of understanding and interpretation, as expressed in the process of merging aesthetic spheres (or *jingjie ronghe* 境界融合).

Keywords: sublation, literature, philosophy, Zhuangzi, *jingjie* 境界, transcultural hermeneutics

Uvod: kitajska hermenevtika in neproduktivno navduševanje nad Gadamerjem

Pričujoča študija, ki se ukvarja z združevanjem literarnih in filozofskih vidikov v Zhuangzijevem istoimenskem delu, temelji na uporabi hermenevtičnih metod. Po mojem mnenju je poseben izziv pri interpretaciji besedil, ki pripadajo obema žanroma, prav tvorjenje mostu, ki ju povezuje. Namen tega prispevka je razviti inovativni hermenevtični postopek, ki je osnovan na modifikaciji koncepta, vzete ga iz tradicionalne kitajske estetike. Uporabiti ga je mogoče tako v literarni vedi kot tudi v filozofiji, specifičen pa je zlasti po tem, da spodbuja in pogloblja intersubjektivne ter medkulturne povezave.

Za dosego takih ciljev se zdi na prvi pogled še posebej primeren Gadamerjev koncept zlitja horizontov; zato morda ni naključje, da postaja v zadnjih letih ta teoretik vse bolj popularen med proučevalci hermenevtike v Ljudski republiki Kitajski (Sernelj 2017, 271; Pfister 2006, 4).

Kot je znano, Gadamerjev koncept zlitja horizontov temelji na elaborirani različici Schleiermacherjevega koncepta hermenevtičnega kroga, to je na ideji, da se razumevanje teksta kot celote vzpostavlja s sklicevanjem na posamezne dele in obratno: razumevanje vsakega posameznega dela se vzpostavi s sklicevanjem na celoto. Tako celotnega besedila kakor tudi katerega koli posameznega dela ni mogoče razumeti brez medsebojnega sklicevanja, kar je mogoče ponazoriti s krožnim modelom razumevanja. Potemtakem pride do »zlitja horizontov« v dialektičnem procesu prenosa pomenov med pisateljico in bralkami, govorko in poslušalkami, slikarko in ogledovalkami. V tem smislu pojem horizont označuje posebno situacijo, v katero je vpeta vsaka posameznica, pri čemer situacija ni omejena na vizijo ali dožemanje tistega, kar je v bližini (Sigurðsson 2023, 321). Kot takšen horizont implicira odprtost eksistence in možnost preseganja lastnih predsodkov. Zlitje horizontov vedno znova ustvarja nove pomene, saj v tem dialektičnem

procesu posredovanja in dojemanja integrira oba horizonta ter obenem presega njune omejitve.

Značilnost krožnega razumevanja je, da je treba pomen besedila najti znotraj njegovega konteksta; vendar je problem ravno v tem, da koncept konteksta ni bil nikoli dovolj pojasnjen in definiran, še zlasti glede na različne plasti realnosti ter različne načine njenega dojemanja in kategoriziranja. Po mojem mnenju lahko pojem kontekstualizacije in njene vsakokratne vsebine razdelimo, na primer, vsaj na zunanjo in notranjo kontekstualizacijo. Prva se nanaša na kulturni, zgodovinski in literarni kontekst besedila, druga pa na inherentne konceptualne razsežnosti in njene semantične ter filozofske implikacije in tendence. Tako Gadamerjeva metoda še vedno nima neke povezujoče, inherentne konsistence.

Vendar to še zdaleč ni edini problem, povezan s to metodo. Po mojem mnenju je celo še bolj vprašljiva njena premisa, ki predpostavlja normativno razumljiv pomen. Gadamer izhaja iz pozitivne ponovne ocene funkcije predsodka v smislu heideggerjanske predstrukture razumevanja in poudarja, da razumevanje zmeraj vključuje to, kar imenuje »slutnja popolnosti«. Z drugimi besedami, ta metoda vsebuje zmeraj preverljivo predpostavko, po kateri »je tisto, kar je treba razumeti, nekaj razumljivega, to pomeni nekaj, kar je konstruirano kot koherentna in zato smiselna celota« (Malpas 2018, 3). Povedano z Gadamerjevimi besedami, koncept horizonta in zlitje horizontov lahko pomenita sredstvo za dojemanje »lastnega pomena« nekega besedila:

Tisto, kar nam je najbližje, nas vedno navdaja z upanjem in strahom, tako da k pričevanju preteklosti pristopamo pod tem vplivom. Zato je zmeraj potrebna previdnost, da prehitro ne prilagajamo preteklosti lastnim pričakovanjem glede smisla. Šele tako lahko prisluhnemo tradiciji na način, ki ji omogoča posredovanje svojega pomena. (Gadamer 1989, 305)

Očitno je to še zmeraj konceptualni pogled na hermenevitično razumevanje. Kot smo videli, še vedno predpostavlja »lastni pomen« določene tradicije (ali diskurza).

Na tej ravni postane prav tako problematična ideja hermenevitičnega kroga, zato ne preseneča, da je tudi Lacan poudaril, da je takšen krog brez semantične podpore, saj je pomen rezultat neskončnega drsenja referenčne površine. Na tej podlagi Žižek (1976, 75) zavrača hermenevitični krog, ki v specifičnih izjavah implicira prednost celotnega semantičnega horizonta. Po njegovem mnenju »gre hermenevitična do roba interpretacije, a tik preden ga doseže, zapre oči pred spoznanjem dejstva, da ni prvotnega pomena, ki bi lahko bil podlaga za drugo referenčno mrežo za prenos referenc, ker je pomen vedno relacijski« (ibid.).

Tudi sama menim, da je pomen temeljno določen relacijsko, zato je Gadamerjev model hermenevtičnega kroga, ki temelji na konceptualnem pogledu na horizonte, dejansko problematičen. Toda namesto da se večno pritožujemo nad tem modelom, se lahko podamo v iskanje nekonceptualnega temelja, ki bi lahko v procesu interpretacije ustvaril semantično enotnost.

Gadamerjevo paradigmo zlitja horizontov bi lahko zamenjali z nekonceptualnim pristopom, ki je posebej pomemben v transkulturnih študijah, saj so koncepti kulturno globoko ukoreninjeni (Jin 2023, 354). V nadaljevanju bom prikazala tak pristop v klasičnih kitajskih besedilih, pri čemer bom z uporabo metode sublacije proučila dve znani besedili iz knjige *Zhuangzi*.

Pri metodi sublacije,¹ ki jo uporabljam pri Zhuangzijevem delu, gre za dialektično primerjano analizo, ki ne išče ene same »prave« interpretacije, temveč aktualno relevantno obravnavanih tekstov. Čeprav poimenovanje metode spominja na Heglove dialektične modele,² ne temelji na identitetni logiki ali na formalnologično utemeljeni sintezi protislovij. Namesto tega temelji na tradicionalnih kitajskih načelih korelativne komplementarnosti.

Metoda poteka v osmih fazah: od razvijanja relacijskega raziskovalnega vprašanja prek proučitve podobnosti in razlik,³ povezovanja teh ugotovitev z referenčnim okvirom proučevanih *comparat*⁴ do izločitev pomanjkljivosti in medsebojnega dopolnjevanja konstruktivnih elementov, ki odpirajo nove perspektive. Ta pristop presega evrocentrične omejitve konvencionalnih primerjalnih metod z uporabo transkulturne perspektive, katere cilj je vzpostavitev dialoga med *comparatama*, kar prinaša inovativna spoznanja. Uporaba te metode v analizi Zhuangzijevih besedil odpira večplastno raziskovano pot, ki združuje literarne in filozofske dimenzije ter ustvarja nov hermenevtični postopek.

1 Za podrobno razlago in opis sublacijske metode glej Rošker (2022) in Rošker (2025), *Chinese Philosophy in Transcultural Contexts: Comparative Approaches and the Method of Sublation* (London, New York: Bloomsbury Academic).

2 Sublacija temelji na hegeljanskem terminu *Aufhebung*, ki se opira na tri etimološke pomenske ravni te besede: izločitev, ohranitev in dvig na višjo raven. Ta izraz, ki je del hegeljanske dialektike, se v angleščino prevaja z neologizmom *sublation*, katerega etimološki izvor vsebuje vse tri prej omenjene konotacije. Zato ta neologizem tudi sama slovenim, saj so za izvedbo omenjene metode pomembne vse tri pomenske ravni.

3 Pri tem ne gre za razlike med obema *comparatama*, temveč za razlike, ki jih lahko najdemo znotraj predhodno ugotovljenih podobnosti.

4 Beseda »comparata« je množinska oblika od »comparatum«. Gre za pojem, ki ga uporabljamo v primerjalnem raziskovanju in označuje predmete, koncepte, dela ali fenomene, ki jih medsebojno primerjamo. V našem primeru pojem obsega filozofske in literarnoteoretske interpretacije besedil iz *Zhuangzija*, ki ga uporabljamo za primerjalno raziskavo.

Dva eseja iz *Zhuangzija*: ptič, riba in krožna narava intersubjektivnosti

Takšno celostno kontekstualno interpretacijo bom poskušala ponazoriti na primeru dveh Zhuangzijevih esejev. Najprej si podrobneje ogledjmo Zhuangzijevo znameniti esej o »Rajski ptici«:

Še niste slišali za to? Nekoč se je na robu dežele Lu pojavila rajska ptica. Kralj dežele Lu jo je sprejel z najvišjimi častmi in ji izrekel prisrčno dobrodošlico. Da bi jo razveselil, jo je dal odpeljati v najpomembnejši tempelj, jo pogostil z najboljšimi vini in ji ponudil najčarobnejšo glasbo. Zaklati je dal veliko govedi in ovc ter priredil veličastno gostijo. Toda ptica je ostala žalostna in potrta, pojedla ni niti grižljaja in spila niti enega požirka. Po treh dneh je preprosto umrla. To se zgodi, ko hranimo ptice s hrano za ljudi namesto s hrano za ptice. Tisti, ki vedo, kako je treba hraniti ptice, bi ptico pustili odleteti globoko v gozdove, kjer bi lahko počivala na drevesih. Pustili bi jo, da veselo leta nad peščenimi tlemi ter nad rekami in jezeri. Pustili bi jo loviti, da bi jedla svoje najljubše majhne ribe. Sledila bi lahko svoji jati in počivala, kjer koli bi želela. Popolnoma svobodno bi se lahko gibala. Ptice najbolj motijo človeški glasovi. Če bi v divjini igrali simfonije največjih človeških glasbenikov, bi ptice takoj odletele, vse divje živali bi zbežale in ribe bi se umaknile v najgloblje vode. Toda ko ljudje slišijo takšno glasbo, se zberejo ob njej in uživajo. Ribe lahko živijo samo v vodi, ljudje pa v njej umrejo. Ker imata človek in riba različne lastnosti, se razlikujeta tudi po tem, kaj sovražita in kaj ljubita. Stari modreci niso presojali posameznih sposobnosti in vedenja po enakih merilih. Ime je ustvarjeno pred realnostjo. Pomen nastane z ustreznostjo. Upoštevanje teh načel prinese srečo in zadovoljstvo. (*Zhuangzi* n.d., Zhi le, 5)

Torej to, kar ni ptica, preprosto ne more soditi in sklepati, da je tisto, kar je najboljše zanj, najboljše tudi za ptice. To je daoistična kritika zlatega pravila, ki so ga zagovarjali konfucijanci, in je izražena v najbolj znanem priporočilu: »Drugemu ne vsiljuj tistega, česar si sam ne želiš« (Luny n.d., Yan Yuan, 2). Zavedati se moramo, da smo deli različnih svetov, ki živijo v različnih realnostih.

Toda vrnimo se k osnovnemu sporočilu zgodbe. Ker nisem ptica, po naravi ne morem vedeti, kaj imajo ptice rade ali česa ne. To je seveda samo predpostavka Zhuangzijeve metode dojemanja in komunikacije. Nikakor ne gre za sistem logične sistematizacije. V Zhuangzijevem temeljnem delu njegov prijatelj Huizi vedno predstavlja osnovni tip argumentacije, ki poskuša iz predpostavk izpeljati logične,

splošno veljavne zaključke. In seveda se pogostokrat naredi neumnega. Če ljudje ne morejo poznati ptic, ker niso ptice, ali ne bi moralo potem veljati tudi, da ne moremo poznati rib, ker nismo ribe? Ali prevedeno v formalnologične sklepe:

P1: Ljudje ne morejo poznati ptic.

P2: Zhuangzi je človek.

C: Zhuangzi ne more poznati ptic.

P1: Ljudje ne morejo poznati rib.

P2: Zhuangzi je človek.

C: Zhuangzi ne more poznati rib.

Vendar je Zhuangzi skeptičen do te poenostavitve. Razmislimo zdaj o drugi anekdoti, poznani kot »Ribje veselje«, ki jo najdemo v razdelku *Jesenske vode* v Zunanjih poglavjih knjige *Zhuangzi*.

Zhuangzi in Huizi se sprehajata po mostu čez reko Hao. Zhuangzi reče: 'Kako lahko potujejo bele ribe sem in tja – to je veselje rib!'

Huizi reče: 'Ampak ti nisi riba, kako lahko veš, kaj je ribam v veselje?'

Zhuangzi odgovori: 'Toda ti nisi jaz, torej kako lahko veš, da ne vem, kaj je ribam v veselje?'

Huizi reče: 'Jaz nisem ti, zato te ne morem razumeti; ampak tudi ti nisi riba in zato ne moreš razumeti rib. To je vse.'

Zhuangzi reče: 'Dobro, potem se vrniva na začetek. Vprašal si me: Kako lahko veš, kaj je ribam v veselje? Torej, ko si me to vprašal, si moral vedeti, da vem, kaj je ribam v veselje. No, to sem vedel na tistem mostu čez reko Hao.' (*Zhuangzi* s. d., Qiu shui, 13)

Ali se je Zhuangzi tukaj poigral s sofizmi? Nedvomno se je igral z besedami: izkoristil je večplastnost jezika, saj lahko s kitajsko vprašalnico *an* 安 v različnih kontekstih sprašujemo po različnih vsebinah: sprašujemo lahko »kaj«, »kako«, »kdaj« ali »kje«. Če jo razumemo v zadnjem pomenu, je Zhuangzi podal povsem primeren odgovor. Če pa upoštevamo družbeno-kulturni kontekst tradicionalne Kitajske v času nastanka tega dela, hitro spoznamo, da je hotel Zhuangzi s to zgodbo posredovati globlja spoznanja. Da bi to razumeli ter prišli do sveže

interpretacije obeh esejev in njunega medsebojnega prepleta, je pomembno, da se najprej ozremo na literarnoteoretske in filozofske elemente obeh.

Literarna in filozofska elementa ter njuna sublacija

Obe zgodbi vsebujeta tako literarne kot tudi filozofske vidike, ki posredujejo globok vpogled v naravo človeškega obstoja, medčloveških odnosov, relativnosti znanja in človekovega odnosa z naravnim svetom. Literarno navdušujeta s svojo pripovedno umetnostjo in simboliko, filozofsko pa odpirata globoka vprašanja o znanju, izkušnjah ter odnosu med človekom in naravo.

Literarni vidiki obeh esejev se kažejo v pripovedni strukturi in slogu zgodb. Z uporabo anekdot posredujeja kompleksne ideje na dostopen način. Pripovedni slog je bogat s prisposodobami in simboliko, kar je značilno za klasično kitajsko literaturo. Z uporabo parabol in metafor postanejo abstraktni koncepti oprijemljivi. Literarnoteoretsko je bogata tudi karakterizacija glavnih likov: tako rajska ptica in kralj države Lu kakor tudi razpravljavca Zhuangzi in Huizi predstavljajo domiselna sredstva za proučevanje filozofskih idej. Njihova interakcija in usoda ptice ponazarjata globlje nauke ter se dotikata elementarnih moralnih vprašanj. Literarno zanimivo je tudi razvijanje tem: obe zgodbi se ukvarjata z intersubjektivnostjo, človekovo svobodo, omejitvami človekovega dojemanja, sposobnostjo vživljanja, pa tudi z neprimernostjo človekovih konvencij pri ravnanju z naravo. Literarna upodobitev teh tem spodbuja bralce in bralke k razmisleku, ki presega meje njihovih lastnih čutnih vtisov.

S filozofskega vidika oba esej obravnavata več ključnih daoističnih načel, kot so *wuwei* 无为 (»nedelovanje« ali odsotnost delovanja, ki bi bilo usmerjeno proti naravnemu ravnovesju), relativnost konceptov in iskanje preprostosti v kompleksnosti. Oba esej postavljata vprašanja, povezana z dobrim življenjem, in temeljita na predpostavki, da je mogoče srečo in zadovoljstvo doseči z življenjem v harmoniji z naravnim potekom stvari. Oba obravnavata problem relativnosti znanja in perspektive. Prva zgodba ponuja ostro daoistično kritiko konfucijanskega zlatega pravila, ki pravi, ne stori drugim tistega, česar si ne želiš, da bi ti storili drugi. Ta kritika vsebuje še dodatno razsežnost, ki je tesno povezana z daoističnim pogledom na odnos med naravo in človekom ter relativnostjo znanja in perspektive. V tem kontekstu je pomemben pogovor med Zhuangzijem in Huizijem, saj osvetljuje meje človekovega razumevanja ter subjektivnost izkušnje in znanja. Zhuangzijevo odgovor na Huizijevo skepsa pojasnjuje daoistično razumevanje, po katerem pravo razumevanje seže onkraj objektivnih dokazov in ga je pogostokrat mogoče najti v intuitivni harmoniji z *Daotom*. Z etičnega vidika bi lahko opozorili tudi na osrednji

pomen perspektive in konteksta: obe zgodbi poudarjata pomembnost razumevanja in spoštovanja edinstvene narave ter potreb vsakega bitja. V nasprotju s konfucijansko etiko, ki podarja univerzalna moralna načela in medčloveško vedenje, je glavni poudarek daoizma na prilagajanju specifičnim okoliščinam in posebnostim vsakega posameznika ali vsake vrste. To je implicitna kritika predpostavke o univerzalni uporabnosti moralnih pravil, kot jih predlaga zlato pravilo.

Ta kritika konfucianizma v *Zhuangziju* skozi daoistična načela razkriva kompleksne literarno-filozofske diskurze v klasičnih kitajskih delih o etiki, naravi razumevanja ter odnosu med človekom in naravo. Poziva k preseganju mej rigidnih moralnih dogem in prepoznavanju raznolikosti bivanja, pomena kontekstualnosti ter potrebe po globoki povezanosti in harmoniji z naravnim svetom.

Literarna in filozofska perspektiva, ki tvorita jedro obeh raziskovanj, sta *comparati*. Na tej osnovi bomo uporabili našo primerjalno, dialektično metodo sublacije, s pomočjo katere bomo raziskali doslej nepoznane vidike kitajske hermenevtike, ki nedvomno lahko veliko prispevajo tudi v transkulturnih primerjavah. Naša raziskava se bo zato osredotočila na osrednje vprašanje, ki lahko osvetli interakcijo med obema *comparatama* glede na njune literarnoteoretske in filozofske vidike.

Naše izhodišče se manifestira v relacijsko strukturiranem raziskovalnem vprašanju,⁵ ki raziskuje možnosti konstruktivnega povezovanja literarnih in filozofskih elementov pri interpretaciji besedila.

S to metodo najprej proučujemo podobnosti v obeh zgodbah, in sicer uporabo pripovednih tehnik, kot so anekdote, parabole in metafore, s čimer postanejo kompleksne ideje dostopnejše. V obeh besedilnih odlomkih se z uporabo teh tehnik osvetlujejo določena vprašanja, ki so povezana z dožemanjem in etiko medčloveških odnosov. Obe zgodbi prinašata domišljijsko polno karakteriziranje in simboliko ter obravnavata teme, kot sta svoboda in kritika konvencij.

Kljub na prvi pogled opaznim podobnostim uporabe pripovednih sredstev pa podrobnejša analiza obeh *comparat* – literarnih in filozofskih vidikov obeh odlomkov – razkriva pomembne razlike glede intence in reševanja večpomenskosti med umetniško zasnovo ter filozofsko vsebino.

V naslednjem koraku metoda postavi te razlike nazaj v referenčni okvir obeh *comparat*, pri čemer je literarni diskurz usmerjen na estetsko in emocionalno

5 Metoda sublacije temelji na relacijsko zastavljenih raziskovalnih vprašanjih, saj se ne opira na primerjavo izoliranih konceptov. Ker so močno odvisni od konteksta, so pogostokrat neprimerni za celovito razumevanje njihovih pomenskih plasti. Namesto tega metoda uporablja konceptualne primerjave, ki se osredotočajo na odnose med koncepti. V tem pristopu je relacija temeljna kategorija, ker zagotavlja trdnejšo osnovo za analizo.

resonanco, medtem ko filozofski okvir razjasnjuje teoretske koncepte. Kontrastivna analiza zatem ugotavlja pomanjkljivosti obeh pristopov: pokaže se, da literarni diskurz zanemarljivo splošno veljavna spoznanja, medtem ko filozofski pristop pogostokrat spregleda čustveno razsežnost človeške izkušnje.

Metoda sublacije kompenzira te omejitve z medsebojnim dopolnjevanjem obeh *comparat*, pri čemer literarne interpretacije poudarjajo čustvene in estetske izkušnje, filozofske pa poglobljajo konceptualna spoznanja. Ta holistični pristop omogoča, da v celoti zajamemo večplastnost in kompleksnost tematik v *Zhuangziju*.

V fazi sublacije se napetosti med ohranjenimi in izločenimi elementi uporabijo za razmislek na višji ravni ter razvijanje novih spoznanj. V naslednji, zadnji fazi tega procesa postane jasno, da bi z vrnitvijo k tradicionalnim kitajskim holističnim metodam lažje integrirali literarne in filozofske dimenzije – v primerjavi s tradicionalnimi zahodnimi interpretacijskimi pristopi, ki temeljijo na strogem ločevanju med različnimi vedami in diskurzi. Dodatna ovira klasične evropske hermenevtike, zaradi katere se zdijo njene metode neustrezne pri proučevanju takšne integracije, je že omenjena konceptualna narava njenih interpretativnih mehanizmov. V povezavi s tem se znova razkrije, da se zdi prej omenjena Gadamerjeva metoda zlitja horizontov kljub na prvi pogled integrativnemu pristopu neprimerna za naše cilje, ker temelji na ideji o konceptualno zamejenem in statičnem pomenu.

Na tem mestu velja opozoriti na tradicionalni estetski koncept *jingjie* (境界) (sfera, atmosfera, estetsko področje). V nadaljevanju bom na kratko raziskala, ali ga lahko in kako ga lahko uporabimo za dosego združitve literarnih in filozofskih aspektov. *Jingjie* je hermenevtično sredstvo, ki izhaja iz budizma; osvetlila ga bom z vidika njegovega razvoja in funkcij. Razpravljala bom o tem, v kolikšni meri lahko to orodje omogoči koherentno razumevanje literarnih in filozofskih elementov v njihovi živi raznolikosti, ter tako ponudila alternativno paradigmo zlitju horizontov.

Onkraj hermenevtičnega kroga: zlitje estetskih sfer?

Toda kaj pravzaprav je *jingjie*? Sprva so ta pojem uporabljali v geopolitičnih razpravah. Kot izraz za neko območje, določeno mejami, se je uporabljal za kartiranje geopolitičnega sveta stare Kitajske. Razvil se je v filozofsko-religiozni diskurz mentalne ali psihološke »teritorialnosti«, potem ko se je začel uporabljati za posredovanje budističnih idej duhovne realnosti in razsvetljenja v smislu transcendentnega »prehoda na drugo obalo« (Han 2014, 86). Povedano drugače, koncepcija estetskih sfer je prvotno zajemala »objektivne« lastnosti zunanje resničnosti. Ponotranjenje psihološko preoblikovanih formacij te osnovne ravni *jingjie* je torej

povezano z njeno budistično razlago. Zaradi tega se je omejeno področje zunanje resničnosti integriralo v človekovo notranjost, kar je povzročilo združitev zunanjih in notranjih elementov zaznavanja s transformacijo zunanjih oblik ter podob v specifično obliko zavesti. V tem kontekstu je ključnega pomena spoznanje, da so meje med notranjim in zunanjim področjem fluidne in se spreminjajo, saj se oblikujejo kot del kontinuiranega in dinamičnega izmenjavanja med človekovo zavestjo in zunanjo resničnostjo. Kot pravi Christina Han, je dobil pojem v neokonfucijanskih diskurzih iz časa dinastij Song in Ming številne nove pomene ter razvil kompleksnejše semantične dimenzije. V predmoderni kitajski filozofiji je bila predstava o *jingjie* osrednji pojem Wang Guoweijeve (1877–1927) estetike. Sam Wang je koncept definiral takole:

'Sfera' (*jingjie*) se ne nanaša samo na krajino ali prizor. Čustva veselja ali žalosti, jeze ali radosti tvorijo v človekovem srcu tudi neke vrste estetsko sfero. (Wang 2013, 18)

V tem citatu Wang obravnava objektivacijo psihološkega stanja, v katerem subjektivna čutnost popolnoma poveže zunanji svet z notranjim svetom. Tako lahko *jingjie* razumemo kot paradigmo znotraj estetskega *noumenona*, s pomočjo katere se razkriva raznoliki pomen človeškega obstoja in posredujejo specifična spoznanja (Li 2010, 210). To razkritje pomenov izhaja iz izkušnje *noumenalnega* ter poteka v združevanju imanentnih in transcendentnih vidikov človeške zaznave.

Čeprav Wangov teoretski pristop kaže jasne vplive zahodne filozofije, zlasti Schopenhauerja in Nietzscheja, lahko *jingjie* še vedno razumemo kot »razkritje življenja v medsebojni igri čustev in zunanje resničnosti, pa tudi kot objektivacijo umetniškega subjekta« (Li Zehou v Samei 2010, xvi). Vendar te estetske razsežnosti ni mogoče zreducirati na preprosto združitev čustev in podob zunanjega sveta, kajti prav tako vsebuje odpravo meja med jazom in drugim ter presega vsako utilitarno funkcionalnost, ne da bi bilo treba pri tem zanikati voljo, željo in življenje samo. *Jingjie* bi torej lahko razumeli tudi kot sredstvo, ki omogoča subtilne povezave med tradicionalnimi kitajskimi hermenevtičnimi koncepti, tehnikami in metodami na eni strani ter zahodnimi hermenevtičnimi teorijami na drugi.

Estetska sfera posreduje pomene, ki imajo difuzne, stalno razpršene okvire in jih ni mogoče primerjati s tistimi, ki so zamejeni na ozke semantične prostore s trdno postavljenimi mejami konceptualnih definicij.

Wang nadaljuje:

Posledično lahko rečemo, da besedilo, ki nadene besede resnični sceni ali avtentičnim čustvom, posreduje estetsko sfero (*jingjie*). (Wang 2013, 18)

Posebna sporočilna moč, ki nastane iz zlitja estetskih sfer in področij, presega meje literarnih zvrsti, kot so poezija, novela in roman. Prav tako je ni mogoče omejiti izključno na druge umetnostne forme, kot sta slikarstvo ali glasba. Ob upoštevanju *noumenalne* razsežnosti *jingjie* jo je mogoče najti tudi v številnih, čeprav ne vseh, filozofskih besedilih. *Jingjie*, ki jo razumemo kot estetsko razsežnost, zajema filozofske ideje, ki niso posredovane zgolj s pojmovnimi strukturami. Bolj se kaže predvsem v tistem, kar je zasidrano med vrsticami in ustvarja specifično vzdušje, ki posreduje določene vpoglede in spoznanja. To vzdušje sestavljajo podobe, asociacije, občutenja in čustva, ki jih doživlja in izraža avtor, bralec pa jih intuitivno dojame ter podoživlja čustveno in kognitivno.

Tako ni presenetljivo, da je filozofija zlasti na Kitajskem, in še posebej v daoizmu, zaradi značilne miselne ter jezikovno posredovane integracije notranjega in zunanjega izkustva pogostokrat tesno povezana z literaturo. Na primer, ugledni sodobni kitajski filozof Li Zehou je definiral filozofijo kot »znanost, prežeto s poezijo« (Li 2016, 4):

Kot znanost nam ponuja sistematično pot raziskovanja in razumevanja resničnosti; kot poezija nas spremlja skozi nepregledno džunglo naših življenj na dolgem in intimnem potovanju, ki nam ne ponuja le lepote in užitka, temveč nas tudi sili v soočenje s strahom in melanholijo. Filozofija lahko postane način življenja, ki je hkrati racionalen in umetniški; ne spodbuja nas le k iskanju odgovorov na večna vprašanja bivanja, temveč tudi k nenehnemu postavljanju novih vprašanj. Ne omejuje se samo na odkrivanje sveta, ampak omogoča tudi njegovo neprestano ustvarjalno spreminjanje. (Ibid.)

Jingjie ali estetska sfera bi lahko veljala za eno najbolj prepoznavnih hermenevitičnih orodij v filozofiji, ki so ga v tradicionalni Kitajski razvili krogi tako imenovanih literatov. V tem specifičnem kulturnem kontekstu sta se pojavili izjemna afiniteta in tankočutna povezava med racionalnostjo in senzibilnostjo, ki ustvarjata avtentični referenčni prostor – in to celo pri soočenju z najglobljimi eksistencialnimi vprašanji:

Jingjie, ki se razkrije pri literarnem priznavanju, pomeni neposredni vpogled v ultimativno resničnost, ki združuje načela resnice, dobrote in lepote, ter njeno razumevanje. Izkušnja, ki jo prinaša *jingjie*, ni samo estetske, temveč tudi eksistencialne in religiozne narave. Poglobljeno ukvarjanje z Wang Guoweijevimi študijami *jingjie* lahko razkrije globok duhovni pomen tega pojma. (Wu 2002, 450)

V določenih pogledih lahko *jingjie* primerjamo s Heideggerjevim konceptom razpoloženj (*Befindlichkeiten*) ali vzdušja, ki po njegovem razkrije bitnost tubiti (*das Sein des Daseins*). Heideggerjevo stališče je, da je tubit zmeraj ujeta v razpoloženje in skozi to razpoloženje se odpira svet (Heidegger 1967, 134ff). Ta razpoloženja tvorijo temelj, na katerem je osnovan naš biti-v-svetu. Povedano drugače, naša razpoloženja oblikujejo naše dojemanje in pozicioniranje v svetu. Na podoben način tudi estetske sfere ali *jingjie* ponujajo predsubjektivno in predobjektivno perspektivo biti-v-svetu.

Estetska sfera oziroma *jingjie* torej ni paradigma, povezana s trdnimi koncepti. Omo- goča situacijske in s kontekstom povezane interpretacije, ki razkrivajo globoko razu- mevanje povezanosti med formo in vsebino. Taka razumevanja so, podobno kot ki- tajski jezik in filozofija, zmeraj relacijska in tesno povezana s konkretnimi izkušnjami.

V zaključnem delu tega članka bom paradigmo estetske sfere uporabila za inter- pretacijo prej obravnavanih besedil iz *Zhuangzija*.

Seveda gre v nadaljevanju samo za mojo osebno interpretacijo obeh zgodb, ki je ena od mnogih možnih.⁶ Glede na mojo zavrnitev absolutnega besedila ali abso- lutnega pomena se zdi ustrezno preizprašati tudi idejo o absolutni interpretaciji. V nadaljevanju želim ponazoriti, kako je mogoče z združitvijo estetskih sfer (*jingjie*) iz obravnavanih zgodb izluščiti nove perspektive in globlje vpoglede, ne da bi se morala pri interpretaciji opirati samo na točno določene konceptualne pomene.

Analiza pripovedi razkriva, da sta obe tesno prepleteni z medčloveškimi odnosi (ali nasploh z odnosi med živimi bitji), zato je verjetno povezovalni element raz- iskovanje narave intersubjektivnosti. Glavna tema obeh pogovorov je nedvomno povezana s to tematiko. Kot poudarja Ram Adhar Mall (2000, 6), je naše priza- devanje za medsebojno razumevanje neprekinjen cikel srečevanja z namenom, da bi prepoznali naše medsebojne razlike, in ločevanja zaradi teh razlik, da bi se na različne načine ponovno srečali.

Prva zgodba poudarja različnost živih bitij. Kot je zapisano v *Zhuangziju*, se je tre- ba za spodbujanje dobrega vseh obstoječih stvari najprej navaditi na to, da smo vsi različni. Šele s priznavanjem dejstva, da vsak živi v svojem svetu, je mogoče stikati globoke medčloveške vezi.

6 Zaradi subtilnosti in bogastva jezika ter njegove uporabe, pa tudi zaradi same narave klasične kitajščine, ki je zapisana v pismenkah in ne potrebuje fiksnih besednih vrst, je v *Zhuangzije* besedilih možna neskončna vrsta različnih interpretacij, ki so lahko vse pravilne in smiselne. V sinologiji ga zato upo- rabljamo predvsem kot inspiracijo za nove uvide v naravo sveta in človeka; vsakršno diskutiranje o tem, katera interpretacija je pravilna in katera napačna, je namreč iz zgoraj navedenih razlogov brezploдно. Vsako leto smo tako priča mnogoterim novim publikacijam, katerih predmet so nove interpretacije različnih poglavij tega dela. Kot nedaven primer si lahko ogledate zbirko esejev, ki se ukvarjajo samo z interpretacijo zgoraj omenjene kratke zgodbe »Ribje veselje«. (gl. Ames in Nakajima 2015)

Vendar kot pokaže druga zgodba, ustvarjanje takšnih stikov in komunikacij znova potrjuje, da vsi živimo v enem samem, združenem svetu. Zhuangzi je lahko razumel veselje rib, ker je z njimi delil isti eksistencialni okvir: živo celoto okoliščin, v katerih je opazoval ribe. Med tem veselim sprehodom v naravi v spremstvu svojega najboljšega prijatelja je Zhuangzi zaznal celoto te situacije, vključno z ribami. Njegova sreča je bila neločljivo povezana s srečo rib in obratno. Ta enotnost v veselju – združitev vesele *jingjie* – je Zhuangziju omogočila trenutno, popolno in globoko razumevanje rib.

Spretni preplet takšnih estetskih področij – vzajemna igra distance in bližine, divergence in konvergence svetov, ki se odpira v zgodbah – z izjemno jasnostjo razkriva, da na koncu individualni človeški svet izkušenj določa to, kar lahko razumemo kot resnično povezanost, ki presega meje lastne individualne subjektivnosti. To spoznanje lahko odpre večplastno in niansirano razumevanje intersubjektivnosti. Pri tem gre za obliko prepletanja, ki je ne smemo zamenjati s preprosto združitvijo dveh enodimenzionalnih entitet. Zgodba o morski ptici nas uči, da prav prepoznanje razlike in ločenosti ustvarja osnovo za vsako združevanje estetskih področij. Neskaljeno veselje rib iz druge zgodbe skozi njihov goli obstoj poudarja, da so razlike in ločnice bistvene za vsako obliko pristne, vitalne in ustvarjalne skupnosti – prav zato, ker lahko zlitje estetskih področij vedno izvira zgolj iz absolutne raznolikosti.

V tem kontekstu paradigma zlitja *jingjiejuev* združuje literaturo in filozofijo obravnavanih odlomkov na različne načine. Zhuangzijevo spretno pripovedno tehniko povezuje z njegovim globokim filozofskim razmišljanjem in pri tem združuje estetiko zunanjih svetov z globinami človekovega notranjega doživljanja. S tem omogoča najbolj intimno srečanje kljub največji distanci in spodbuja razumevanje, ki presega golo zaznavo, pri čemer premošča vrzel med neizrečenim in izrečenim, med subtilnim in očitnim.

Zaključek

Intersubjektivno razumevanje ne nastane iz togega okvira vnaprej definiranih pojmov, temveč vzkljuje iz samega bistva stvari – to je rezultat poglobljenega spoznavanja in doživljanja estetskih dimenzij, v katerih subjekti ne samo obstajajo, temveč je v njih ontološko ukoreninjen njihov način bivanja. Domnevna objektivnost in avtonomija človeškega razuma se redno izkažeta za nič drugega kot himero – za zapeljivo meglo, ki ponuja lažno tolažbo, da je mogoče z racionalnimi razlagami in objektivnimi spoznanji v celoti razumeti večplastnost človekovega bivanja. Toda ta domneva na koncu vodi samo v slepe ulice samoprevare. V tej luči postane jasno, da pravo razumevanje zahteva obliko srečanja, ki presega golo kognitivnost in se poda v globoke, pogostokrat nedoumljive vode estetske in eksistencialne izkušnje.

To vzajemno učinkovanje omejitve na osebno sfero posameznika in nenehnega združevanja vseh individualnih sfer v skupni univerzum oblikuje naš obstoj in nas umešča v sistem, ki ga razumemo kot »čas-prostor«. Iz takšnega sotočja različnih estetskih področij se vije nit, tanka, toda močna, ki Zhuangzija povezuje z njegovimi bralci, kitajske miselne tradicije z zahodnimi, tebe in mene v enotni proces vzajemnega spoznanja in razmišljanja.

Združitev estetskih sfer, kot se izraža v Zhuangzijevem delu, med drugim temelji na uravnoteženem združevanju literarnih in filozofskih elementov, tako vsebinskih kot oblikovnih. Starodavna kitajska interpretativna paradigma *jingjie* je na eni strani most v preteklost in na drugi inovativno orodje nove transkulturne hermenevtike. Ta dvojna funkcija učinkovito poudarja, kako je mogoče posredovati globoke vpoglede v resničnost človeških izkušenj čez kulturne in časovne meje ter jih na novo interpretirati.

Prevod: Nina Kozinc⁷

Zahvala

Avtorica se zahvaljuje Javni agenciji RS za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost (ARIS) za podporo v okviru nacionalnega raziskovalnega programa P6-0243, *Azijski jeziki in kulture*, ter v okviru raziskovalnega projekta J6-50208, *Novi teoretični pristopi k primerjalni transkulturni filozofiji in metodi sublacije*.

Bibliografija

- Ames, Roger T., in Takahiro Nakajima, ur. 2015. *Zhuangzi and the Happy Fish*. Honolulu: University of Hawaii Press.
- Cheng, Fuwang 成复旺, ur. 1995. *Zhongguo meixue fanchou cidian* 中國美學範疇詞典 (*Slovar kitajskih estetskih kategorij*). Beijing: Zhongguo Renmin daxue chuban she.
- Gadamer, Hans-Georg. 1989. *Truth and Method*, 2. izdaja. Prevod J. Weinsheimer in D. G. Marshall. New York: Crossroad.
- Han, Christina. 2014. »Envisioning the Territory of the Sage: The Neo-Confucian Discourse of Jingjie.« *Journal of Confucian Philosophy and Culture* 2014 (22): 85–109.
- Heidegger, Martin. 1967. *Sein und Zeit*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.

⁷ Članek je bil v nemškem jeziku objavljen v reviji *Polylog*. 2024, 52, winter, str. 35–47. ISSN 1560-6325.

- Jin, Qian. 2023. »The Semantic Field of 性 in Ming Neo-Confucianism: Engaging Chinese Philosophy through Schleiermacher's Hermeneutics.« *Asian Studies* 11 (1): 353–80. <https://doi.org/10.4312/as.2023.11.1.353-380>.
- Li, Zehou. 2010. *The Chinese Aesthetic Tradition*. Prevod Maija Bell Samei. Honolulu: University of Hawai'i Press.
- Li, Zehou 李泽厚. 2016. »Li Zehou duitan lu 李泽厚对谈录 (Posenetek pogovorov z Li Zehoujem).« *Dai yue ting yu zhu jilu*. Dostop: 19. maj 2016. <http://www.doc88.com/p-7030124841.html>.
- Lunyu 論語 [Razprave]. n.d. Chinese Text Project. Dostop: 1. marec 2017. <http://ctext.org/analects>.
- Mall, Ram Adhar. 2000. *Intercultural Philosophy*. New York: Rowman and Littlefield Publishers, Inc.
- Malpas, Jeff. 2018. »Hans-Georg Gadamer.« V *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, urednik Edward N. Zalta, Fall 2018 Edition. Dostop: 20. oktober 2021. <https://plato.stanford.edu/archives/fall2018/entries/gadamer/>.
- Pfister, Laureen. 2006. »Hermeneutics: Philosophical Understanding And Basic Orientations.« *Journal of Chinese Philosophy* 33 (1): 3–23.
- Rošker, Jana S. 2022. »Chinese and Global Philosophy: Postcomparative Transcultural Approaches and the Method of Sublation.« *Dao* 21 (1): 1–18. <https://rdcu.be/cLmZ8>, DOI: 10.1007/s11712-022-09823-1.
- Rošker, Jana S. 2025. *Chinese Philosophy in Transcultural Contexts: Comparative Approaches and the Method of Sublation*. London, New York: Bloomsbury Academic.
- Samei, Maija Bell. 2010. »Translator's Introduction.« V Li Zehou: *The Chinese Aesthetic Tradition*, ix–xix. Honolulu: University of Hawai'i Press.
- Sernelj, Tea. 2017. »Methodological Problems of Xu Fuguan's Comparative Analysis of Zhuangzi's Aesthetics and Western Phenomenology.« *Asian Studies* 5 (1): 271–88. <https://doi.org/10.4312/as.2017.5.1.271-288>.
- Sigurðsson, Geir. 2023. »Commensurability and Difference: A Hermeneutic-Deconstructive Engagement With Chinese Philosophy.« *Asian Studies* 11 (1): 317–33. <https://doi.org/10.4312/as.2023.11.1.317-333>.
- Wang, Guowei 王国维. 2013. *Renjian cihua 人间词话 (Poetične opombe v človeškem svetu)*. Beijing: Fenghuang chuban she.
- Wu, Jiang. 2002. »What is Jingjie? Defining Confucian Spirituality in the Modern Chinese Intellectual Context.« *Monumenta Serica* 50: 441–62.
- Zhuangzi 莊子. s. d. Chinese Text Project. Dostop: 12. marec 2016. <http://ctext.org/zhuangzi>.
- Žižek, Slavoj. 1976. »Hermenevtika in psihoanaliza.« *Anthropos* 3 (6): 69–98.